

H.O. Lange-Prisen 2005 til Jørgen Jensen Prismotivering

Afdirektør Carsten U. Larsen, Nationalmuseet

Kære Jørgen.

Jeg er mere end en smule berørt over at stå her i dag og motivere, hvorfor du har fået H.O. Lange Prisen 2005. Dels fordi jeg gennem mere end 30 år har betragtet dig som min læremester i det arkæologiske fag, og dels fordi du gennem dit arbejde på Nationalmuseet har opnået status som det forhistorisk-arkæologiske fags nestor i Danmark - og langt ud over vore landegrænser. Det medfører jo en vis ydmyghed og respekt når der skal trækkes hovedlinier i din forskningsformidling.

Men jeg havde ingen betænkeligheder da jeg blev tilbudt muligheden for at sige et par ord til dig her i aften. Jeg føler en oprigtig glæde, som jeg deler med alle andre, over, at du står som denne aften's midtpunkt. Og mange års bekendtskab gør mig også sikker på, at hvis jeg skulle sige noget vrøvl, så er du nok en af de mest behagelige personer, som man kan blive irettesat af.

Dit behagelige væsen vil jeg gerne indledningsvist dvæle lidt ved. Jeg erinder, at jeg i midten af 1970'erne som student opsøgte dig på dit kontor på Nationalmuseets 1. afdeling, også kaldet Danmarks Oldtid. Du tog beredvilligt mod mig og snakken gik om bronzealderens keramik, hvor du fra hylderne bag dig kunne tage ringbind ned og med usvigelig sikkerhed finde lige netop de kar, som kunne

bringe os videre i vor fælles forsøg på at skabe lidt orden i keramikens tid og rum.

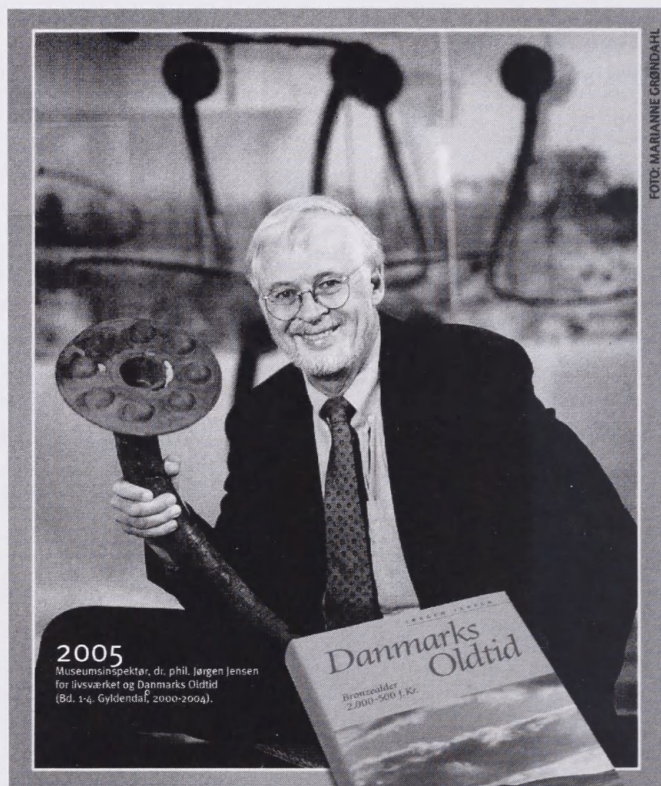
Det var rigtig rart at blive vejledt af dig. Jeg har mange gange senere, også som din foresatte, nydt at få den slags audienser, hvor du på en åben, humoristisk og vildende, aldrig bedreviddende, men på en ukunstlet væg-til-væg-måde, har lært mig om Nationalmuseets historie og arkæologiens glæder og sorger. Den fagmæssige viden og formidlingsevne parres hos dig med betydelige sociale kompetencer (det er et nudansk udtryk for, at du er lidt af en festabe), viden parres hos dig med hjælpsomhed og uegennyttighed, og skaber dét, som en institutionsleder mange gange frygter, men som i dit tilfælde fuldt ud accepteres: du er en institution i institutionen - på den fede måde.

Mit første besøg hos Jørgen Jensen faldt sted ikke ret lang tid efter hans ansættelse som museumsinspektør på Nationalmuseet. Han havde læst forhistorisk arkæologi hos professor Becker, og efter erhvervet guldmedalje i 1961 tog han sin magisterkonferens i 1965 med speciale i bronzealderen. Det gav anledning til et kandidatstipendiat, som medførte ansættelse på Københavns Universitets forhistorisk arkæologiske institut som amanuensis i 1968. I tiden på universitetet var der også lejlighed til i 1960-63 at deltage i Carlsbergfondets Fönikien-ekspedition i Syrien. Det arbejde i Syrien kan i øvrigt stå som eksponent for Jørgen Jensens faglige stædighed og fastholdenhed, idet han mere end 30 år senere har været med til at forestå publiceringen af Sukas X.

I 1972 blev Jørgen Jensen ansat som museumsinspektør på Nationalmuseet, hvorfra han lod sig pensionere i 2003, efter mere end 30 års virke. Den videnskabelige virksomhed har især været placeret om stu-

H.O. LANGE-PRISEN

Det Kongelige Biblioteks forsknings-formidlingspris,
sponsoreret af G.E.C. Gads Fond 2001ff.

diet af bronzealderen, fagets historie og metodiske problemstillinger.

Lad os først lige kort se på de metodologiske studier, som Jørgen Jensen har foretaget, og som faktisk også ligger i starten af forskerkarrieren. Da jeg var student, og det gælder stadig, var Jørgen Jensens artikler om forholdet mellem arkæologi og historie nødvendig læsning. I 1966 trak han i *Historisk Tidsskrift* den metodeteoretiske skillelinie mellem den gamle og den nye arkæologi, og i 1979 fulgte han i 1. bind af *Dansk Socialhistorie* op med en samlet fremstilling af den nyere socialantropologiske arkæologi. Hermed mødte den traditionelle arkæologis indfaldsvinkel kvalificeret modspil, og 1970'erne og 80'erne blev nogle lykkelige år med metodemæssigt nybrud.

Det ville være helt urimeligt at holde en motivationstale for Jørgen Jensens forskningsformidling uden at berøre hans indsats inden for studiet af bronzealderen. Der er ikke det forhold inden for bronzealderen, som Jørgen Jensen ikke har beskæftiget sig med: udgravninger, kronologi, rigdomscentre, handel og vareudveksling, typologi af metalgenstande og keramik, naturvidenskabelig implementering af metoder, bebyggelse, landskabsudvikling, gravfund, bopladsfund, depotfund og statusopgørelser over bronzealderforskningen.

Og det er da også inden for dette område, bronzealderen, at hans disputats, *Fra Bronze- til Jernalder* fra 1997, er blevet til. I den sammenbinder Jørgen Jensen den nordiske bronzealderkultur med kulturudviklingen i Central- og Sydeuropa, og fremsætter vurderinger om årsagerne til den nordiske kulturs afslutning.

Grundlaget for disputatsen blev lagt i en orlovsperiode fra Nationalmuseet. Jørgen Jensen har ikke været forvænt med

orlovsperioder i sit virke på Nationalmuseet - så meget desto mere respekt for de forskningsresultater, som er nået. I 1980 medførte en orlovsperiode et besøg i USA, på Berkeley, og det var i den periode, at *The Prehistory of Denmark* blev skrevet, som stadig efter mere end 20 år er pensum på udenlandske universiteter. I den forbindelse skal det nævnes, at Amalienborgprisen i år er uddelt til Jørgen Jensen, således at hans storværk *Danmarks Oldtid* kan oversættes til engelsk og få et fransk resumé. 300 siders pensum afløses af 2500. Så kan de lære det derude, kan de!

I 1987 var der også en orlovsperiode, som skulle bruges til at hellige sig tid til disputatsen, som da også for store deles vedkommende blev færdig, men samtidigt blev Jørgen Jensen fanget i det spændende faghistoriske område, som førte til *Thomsens Museum*, bogen om Nationalmuseets historie. Bogen bygger på upubliceret arkivmateriale, som Jørgen Jensen sætter i kontekst ved at hægte museets udvikling op på samfundets skiftende forhold inden for økonomi, politik samt kulturelle og sociale faktorer. Bogen blev med rette rost af omverdenen, og internt på Nationalmuseet har bogen betydet en styrkelse af selvfølelsen, ikke mindst fordi den kom på gaden samtidigt med indvielsen af det ud- og ombyggede Nationalmuseum i 1992.

Man kunne forledes til at tro, at bogen om Thomsen, som dengang i starten af 90'erne fejrede så store succeser, var første trædesten til Jørgen Jensens forskningsformidling. Men det er slet ikke tilfældet. Allerede i 1979 skrev han et oversigtsværk om bronzealderen i *Sesams Danmarkshistorie*, og i 1982 kom bogen om oldtidens rav, mennesker og myter, *Nordens guld*. I 1988 blev 1. bind i *Politiken/Gyl-*

dendals *Danmarkshistorie* publiceret, med Jørgen Jensen som forfatter. Nationalmuseet har altid haft en tradition for at udgive oversigtsværker, og Jørgen Jensens bøger bygger på og viderefører den tradition på smukkeste vis.

Næste større forskningsformidlende arbejde fra din hånd var *Manden i kisten* i 1998, som handler om de fantastisk velbevarede 3500-årige egekistegrave fra bronzealderens ældre del - og læsningen kan anbefales til alle. Ikke mindst fordi det var i denne bog, at den skrivestil, som senere er anvendt i bøgerne om *Danmarks Oldtid* blev grundlagt

Manden i kisten blev udgivet samtidigt med, at Jørgen Jensen på Nationalmuseet var ansvarlig for den store Europarådsudstilling „Guder og helte i bronzealderen“. Udstillingen blev vist her i København, i Bonn, Paris og Athen og blev ledsaget af et fyldigt katalog, skrevet af Europas fremmeste forskere på området, herunder selvfølgelig også Jørgen Jensen.

Når vi i museumskredse taler om forskningsformidling er brugen af udstillingsformen et helt naturligt værktøj. Og man kan kun føle respekt for det arbejde, som Jørgen Jensen har lagt i formidlingen af Danmarks oldtid via udstillingsmediet. Fra starten af ansættelsen på Nationalmuseets Oldtidsafdeling blev han ansvarlig for indretningen af en ny oldtidsudstilling, og nyopstillingen var banebrydende på flere punkter og havde et pædagogisk sigte, der ikke var set før i forbindelse med formidlingen af de ældste tider. For de små og yngre medborgere har Jørgen Jensen også gjort en betydningsfuld forskningsformidlende indsats. Det var nemlig også Jørgen Jensen som i 1970'erne sørgede for, at Skoletjenesten blev etableret på National-

museet, således at den ikke altid tilfredsstillende historieundervisning i folkeskolen kunne suppleres med undervisning på Nationalmuseet. Vi brovter os nu af at være Danmarks største klasselokale!

I mod slutningen af ansættelsen på Nationalmuseet gennemførtes den opgave, som vi er samlet for at hylde Jørgen Jensen for - en opgave, som mange arkæologer har karakteriseret som umulig, fordi den eksisterende viden om fortiden er blevet forøget så voldsomt, at én forsker ikke mere har det fulde overblik. Men Jørgen Jensen har vist, at det er utroligt, hvad der kan ophobes af viden hos ét menneske. Det er bevist, at tiden for den personificerede, store fortælling er ikke forbi.

Der er kun tre arkæologer, der før dig har formået at skabe en syntese af det format, som er gældende for *Danmarks Oldtid* bind 1-4. Det er J.J.A. Worsaae, Sophus Müller og Johs. Brøndsted. *Danmarks Oldtid* af Worsaae fra 1843, *Vor Oldtid* af Müller fra 1897 og *Danmarks Oldtid* i tre bind af Brøndsted i tiden 1937-40. Og nu har vi altså Jørgen Jensen.

De fire forfattere har alle villet noget med deres viden, de har haft en dybere mening med deres fremlæggelse af forhistorien. Hensigten har været at fange ikke kun den lærde, men også den læge for arkæologiens mystiske, men fabelagtige fag. Og de har villet give befolkningen en identitet, som rækker tilbage til forhistorisk tid, med udgangspunkt i den til enhver tid værende tidsånd. Hver især har de gjort det på egen måde. Worsaae var stærkt præget af tidens nationale strømninger. Sophus Müller var mere neutral og pragmatisk: den storhed, han fremhævede, lå mere i de resultater, som arkæologien havde opnået, og som nu fyldte Nationalmuseet til bristepunktet med en

Foto: Karsten Bundgaard

H.O.Lange prismodtageren 2005, Jørgen Jensen, flankeret af tidligere modtagere: fra venstre Christian Adamsen, Lars Poulsen-Hansen, Jørgen Jensen, Holger Scheibel og Anne-Marie Mai. Hans Kirchhoff, der modtog prisen i 2002, var ikke tilstede.

samling, der internationalt var i særklasse. Johs. Brøndsted var under påvirkning af truslen fra nazismen, som ikke efterlod meget plads til den danske identitet. Han indfaldsvinkel var på den baggrund national. Ikke demonstrativt national, men påfaldende er det, at Brøndsted kun i ringe udstrækning inddrog den europæiske omverden i sin tolkning af den danske udvikling - for hvis nogen havde check på den europæiske kulturhistorie, så var det Brøndsted. Brødsteds 3-binds-værk er præget af nøgternhed, og står uantastet som datidens videnskabelige oversigtsværk.

Vi har på Nationalmuseet med iver slugt de meget flotte anmeldelser, der har været skrevet om Jørgen Jensens store værk, og alle er enige om, at der her er tale om en kraftpræstation af rang. En faglig bedrift af nationalhistorisk karakter.

Særligt er der opmærksomhed ved Jørgen Jensens internationale udsyn. Men man kan roligt sige, at Jørgen Jensens *Danmarks Oldtid* ikke er en omklamring af „folkeætten“ - der tales ikke meget om danskhed. Tværtimod er der konsekvent taget den indfaldsvinkel, at landet i fortiden var en del af et større hele. Det lokale, det regionale, det nationale, det internationale, det globale kombineres til et hele. I alle bind

kommer det til udtryk, at Danmark aldrig, ikke engang i den spæde start, har været sig selv nok, men er indgået i et symbiotisk samspil med omverdenen. Vi får den medlevende tolkning af de ydmyge stolpehuller, og før vi drukner i udgravningsmudder skiftes der gear til de internationalt berømte fund eller til de mindste, men meget vigtige, bemærkninger hos romerske litterater, eller til forholdene i Grønland, Ægypten, Vinland og Rusland - og deres afkodning i forhold til Danmark.

Der er også i bøgerne noget ekstra, som ikke forventes i denne slags værker. Det er en skrivemåde, som gør tingene levende og drager os med ind i begivenhederne, fører os til steder, hvor de er foregået, vækker fantasien og får os til at tænke videre.

Værket er ikke kun en videnskabelig syntese, det er en reel litterær præstation - en gave til læg og lærd.

Kære Jørgen: hjertelig til lykke med tildelingen af H.O. Langes Pris - og tak for den store arbejdsindsats.

H.O. Lange-Prisen

Det Kongelige Bibliotek indstiftede sammen med G.E.C. Gad A/S H.O. Lange-Prisen i 2001.

Prisen er en forskningsformidlingspris, opkaldt efter overbibliotekaren ved Det Kongelige Bibliotek i perioden 1901-1924, Hans Ostenfeldt Lange.

Prisen på 50.000 kr. uddeles hvert år og gives for fremragende formidling af forskning inden for de humanistiske eller samfundsvidenskabelige fag eller undtagelsesvist inden for naturvidenskab.

"Prisen tildeles en person, en gruppe af personer, en institution eller lign., der gennem et enkelt værk, et livsværk, et kollektivt værk eller andre formidlingsformer har ydet en fremragende formidlingsindsats i Danmark af dansk eller udenlandsk forskning. Modtagerkredsen er ikke begrænset til forskere." (Statutter for H.O. Lange-Prisen §2).

Prismodtageren eller -ne udvælges af en priskomité på ni sagkyndige, der tilsammen dækker et bredt fagligt spektrum, bestående af Det Kongelige Biblioteks forskningschef, afdelingscheferne for de seks faglige samlingsafdelinger samt to medlemmer udpeget af G.E.C.Gad.

Priskomiteen indstiller tre sideordnede prismodtagerforslag til Det Kongelige Biblioteks og G.E.C. Gads direktører, der foretager det endelige valg blandt disse tre muligheder.